

Introductie in de hardervisserij op de Waddenzee

www.goedevissers.nl

www.wadvistochten.nl

Europees Visserijfonds: Investering in duurzame visserij

Het project 'Vakmanschap in de kustvisserij' is geselecteerd in het kader van het Nederlandse Operationeel Programma "Perspectief voor een duurzame visserij" dat wordt medegefinancierd uit het Europees Visserijfonds.

Welkom nieuwe hardvisser!

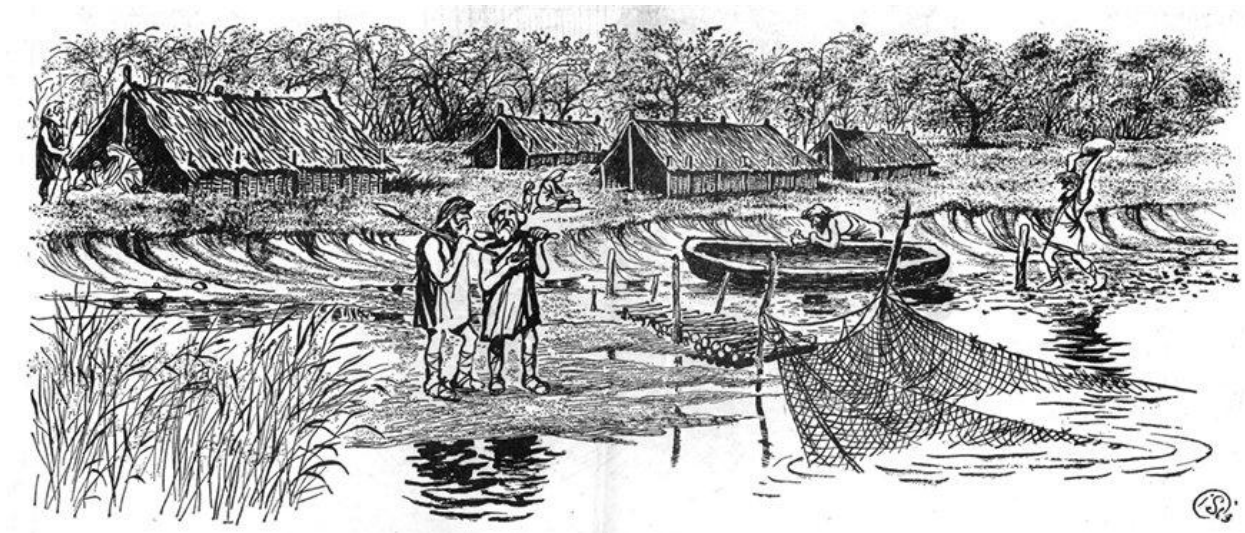
Je staat op het punt om aan te monstern in één van de oudste visserijen die we kennen; de hardvisserij met staand want. Dit type kleinschalige kustvisserij komt in kustwateren over de hele wereld voor. Op de Waddenzee wordt deze visserij nog door een beperkt aantal beroepsvissers uitgeoefend, vaak in combinatie met andere ambachtelijke vormen van visvangst.

De geschiedenis van de hardvisserij gaat terug tot in de prehistorie. Bij opgravingen van prehistorische nederzettingen langs de oude kustlijn van Nederland worden schubben en graten van harders gevonden. Deze harders zijn vermoedelijk gevangen met vlechtwerk van wilgentenen en boomschors waarmee kort voor laag water geultjes of zwinnen werden afgezet. De tegenwoordige Wadvisserij met staande netten (staandwant) is in feite een voortzetting van die prehistorische visserij.

De Waddenzee zelf is veel minder oud. Die ontstond pas 1000 jaar geleden toen de zee doorbraak door de duinenrij van de huidige Waddeneilanden en het veengebied dat daar achter lag voor een groot deel weg sloeg. De grote brokken veen die nog steeds op het Wad kunnen worden gevonden getuigen hier nog van.

Deze ambachtelijke staandwantvisserij is ook niet typisch Nederlands. Integendeel. Over heel de wereld komen in kustwateren vergelijkbare visserijvormen voor, gericht op onder andere hardersoorten. Er bestaan diverse soorten harders die verspreid over de wereld voorkomen, vooral in ondiepe kustwateren.

Door mee te gaan met een professionele hardvisser treed je in de voetsporen van vele generaties kustbewoners over de hele wereld. In dit instructieboek leggen we uit hoe dat op de Waddenzee in zijn werk gaat.

Veiligheid voorop

Wadvistochten zijn leuk en spannend. De hardervisserij vindt plaats op ondiep water met een professionele uitrusting. De beroepsbemanning bestaat bovendien uit ervaren Wadvissers, getraind om eventuele risico's vóór te zijn. Maar de zee is nooit te vertrouwen en gevaar schuilt in een klein hoekje. Dat geldt ook voor ongelukjes en kleine blessures die toch heel vervelend kunnen zijn. Om er zeker van te zijn dat we na de vistocht iedereen weer veilig en gezond aan de wal kunnen zetten gelden tijdens de wadvistochten een aantal regels.

Alle deelnemers moeten gezond zijn van lijf en leden, een goede conditie hebben en goed kunnen zwemmen. Tijdens de wadvistocht is het opvolgen van aanwijzingen van schipper en beroepsbemanning te allen tijde verplicht. Alcoholgebruik voor of tijdens de wadvistocht is niet toegestaan. Gebruik van de reddingsvesten op eerste aanwijzing van de schipper is verplicht.

Voor kinderen geldt een minimumleeftijd van 8 jaar, zwemdiploma's A en B zijn vereist. Voor kinderen tot en met 12 jaar is het dragen van een reddingsvest tijdens de hele tocht verplicht.

De visboot en bemanning beschikken over alle benodigde papieren voor het uitoefenen van deze Wadvistochten met gasten. De schipper is belast met de zorg over de veiligheid van opvarenden, boot en uitrusting.

Deelname aan de Wadvistochten is op eigen risico. Schade aan eigendommen en schade door blessures of verwondingen kunnen niet op de schipper of het visserijbedrijf worden verhaald.

De boot

Harders zwemmen graag op ondiep water. Voor de hardervisserij worden daarom boten met weinig diepgang gebruikt. Voor de Wadvistochten gebruiken we een grote rubberboot. De boot heeft een dubbele bodem van aluminium met daarbinnen meerdere van elkaar gescheiden luchtkasten. Rond de bodem is een rubberen (neopreen) 'blaas' of 'tube' aangebracht die ook weer is opgedeeld in meerdere van elkaar gescheiden luchtkamers. De boot heeft aan de achterkant een spiegel met daaraan één of twee lichte aanhangmotoren.

Het leeg gewicht van de boot is ongeveer 760 kg (360 kg rubber en 400 kg aluminium). Doordat de boot (bodem en blazen) gevuld is met lucht ligt hij hoog op het water, de diepgang leeg is niet meer dan 5 cm. De lucht zorgt ervoor dat de extra inzinking door lading klein is. Ook met veel lading en 20 opvarenden is de inzinking niet meer dan 15 cm. De boot is zeer stabiel. Bij het slingeren en stampen (wiebelen) van een schip gaat altijd één kant omhoog terwijl de andere kant dieper in het water zakt. De lucht in de blazen verhindert het inzinken zodat de boot veel stabielier op het water ligt. Ook schokken en trillingen worden gedempt door de met lucht gevulde rubberen blazen.

De maximale snelheid met 2 opvarenden zonder lading is ongeveer 18 km per uur. Maar varen zonder lading heeft voor een visser weinig zin, als we met de boot onderweg zijn hebben we altijd netten aan boord. Met lading is de maximum snelheid ongeveer 8 km per uur.

De aan de spiegel opgehangen buitenboordmotor steekt dieper dan de boot zelf. De schroef is het diepste punt van de boot. Op ondiep water is het daarom handig om zoveel mogelijk voorin de boot

te gaan zitten zodat de achterkant van de boot met de schroef wat omhoog komt. Als het te ondiep is wordt de motor uitgezet en omhooggeklapt. Dan gaan we lopen en moet de boot met de hand worden voortgetrokken.

De punt van de rubberboot kan op en neer scharnieren. Zo beweegt de boot mee met de golven. Als we op diep water varen moet iedereen in het rechte deel van de boot zitten, achter de knik van de punt.

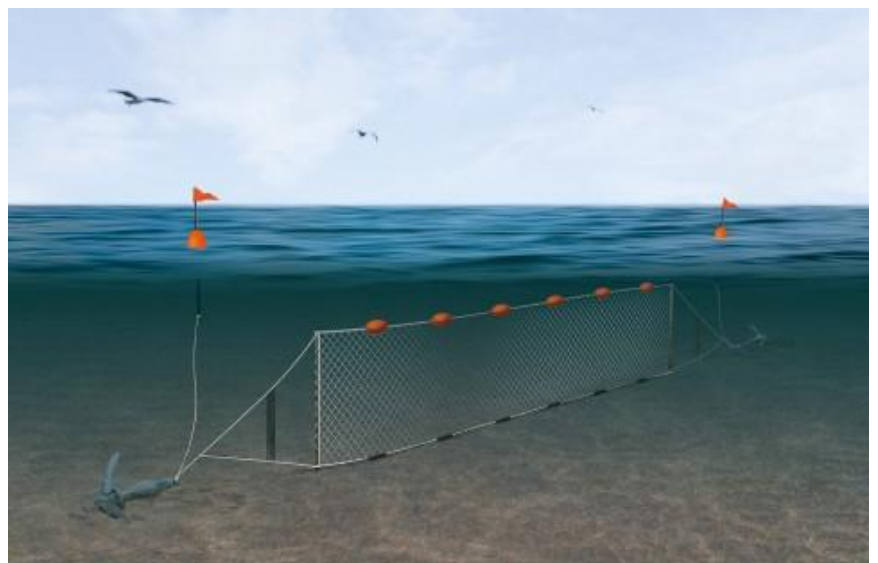
Tijdens de hele Wadvistocht moeten alle opvarenden altijd de aanwijzingen van de beroepsbemanning opvolgen.

Op harderjacht

Het net

Het net bestaat uit: 1) een bovenlijn met drijvers, 2) een verzwaarde onderlijn en daartussen 3) het zogenoemde want (netwerk). Het net wordt op maat gemaakt en kan in lengte variëren van 50 meter tot honderden meters. Bij ons is een net meestal ongeveer 180 meter lang en 2 of 3 meter hoog. De verzwaarde onderlijn ligt op de bodem en de bovenlijn met drijvers drijft aan het wateroppervlak. Het water is meestal minder diep dan het net hoog is zodat het want losjes tussen bovenlijn en onderlijn in het water hangt. Door meerdere netten aan elkaar te knopen kan het net zo lang worden gemaakt als nodig is. Bij staandwantvisserij wordt het net aan de bodem verankerd. Aan de uiteinden van het net zit een anker met een markeringsboei. Vanwege de sterke stroming op het Wad wordt vaak ook tussen de verschillende netjes een anker gezet zodat het net op zijn plaats blijft.

Het want dat we gebruiken heeft grote mazen (11 cm gestrekte maas, dat is 5,5 cm tussen de knopen). Het draad waarvan het want is gemaakt is heel dun zodat de harders het net niet goed kunnen zien. Daardoor is het net wel fragiel. Als het net blijft haken en er wordt aan gerukt en getrokken dan breken de mazen en ontstaan er grote gaten. Er moet dus rustig met het net worden omgegaan. Voordeel van de geringe breekkracht is dat zeehonden er niet in vertskrikt raken maar in plaats daarvan makkelijk door het net heen breken. Dat levert wel schade op, dus we vissen liever niet in de buurt van zeehonden.

Het visgebied

De hardervisserij op het Wad vindt plaats langs de waterkant van vaste wal en eilanden en op de droogvallende platen van de Waddenzee. Op de waterkaart staan al onze visplekken aangegeven als droogvallend gebied. Bij hoogwater vissen we bovenop de ondergelopen Wadplaten. Bij laagwater vissen we in de prielen waar dan nog net een beetje water staat. Tijdens het vissen moet rekening worden gehouden met de stroming, het stijgende of zakkende water, zeewier dat in de netten stroomt en het zwemgedrag van de vissen.

De vis en de visserij in praktijk

Harders zitten graag op ondiep water waar ze algen (diatomeeën) van de bodem grazen. Ze zwemmen vaak vlak onder het wateroppervlak. Dat geeft een rimpeling op het water die net even anders is dan rimpelingen van water en stroom. De geoefende hardervisser kan deze rimpelingen herkennen. Vis! Een groot deel van het harders vissen is zoeken. We varen langzaam langs de kant en speuren het wateroppervlak af naar afwijkende rimpelingen in het wateroppervlak. Lange tijd achtereen geconcentreerd over het water turen is niet makkelijk, de meeste mensen dwalen na een

tijdje af en beginnen te dagdromen. Totdat iemand de stilte verbreekt met “Ik zie een vlek op 11 uur.” en iets links van de punt van de boot in de verte wijst. Dan kijkt iedereen ingespannen in de aangewezen richting. Beweegt de vlek, dan is het vis. Blijft het op zijn plek, dan is het de stroming over een ruggetje of een zeewierveld. Als er ineens een spat of een dikke kolk van de staart van een vis te zien is weten we het zeker. “Vis!” roept de schipper. En dan moet er plotseling heel snel en zo geluidloos mogelijk gewerkt worden. Want als wij de vis hebben gezien, dan hebben zij ons ook gauw in de gaten.

Zachtjes stapt er iemand uit de boot met het begin van het net en de daaraan vastgeknoopte anker en bal. Bedoeling is het anker zo vlot mogelijk naar de droge kant te trekken zonder daarbij de vis te verstoren. Zodra de kant is bereikt blijft deze persoon stil staan. Elke beweging in het water kan te veel zijn. Soms lukt het niet om het anker op droog te krijgen, dan blijft er een gat over. Dan ga je midden tussen het anker en de wal staan om het gat te bewaken. Zolang het net nog niet helemaal is uitgezet blijf je zo stil mogelijk staan en wacht op het teken van de schipper dat er gejaagd kan worden. Natuurlijk let je wel op of er geen vis aan komt zwemmen. Alleen als er vis door het gat dreigt te ontsnappen jaag je ze terug de ring in.

Ondertussen is de boot de rest van het net aan het uitzetten. Er wordt in een boog om de school vis heen gevaren terwijl het honderden meters lange net achter de boot in het water zakt. Soms zwemt de vis met de boot mee en dan moet er snel gevaren worden om voor de vis uit te komen. Als het net dan in de boot blijft haken is er een serieus probleem: de vis ontsnapt! Wanneer de vis is ingesloten wordt ook het einde van het net met anker en bal naar de wal gebracht. Wordt de wal niet gehaald dan blijft er een gat open tussen het uiteinde van het net en de wal. Iemand blijft in de buurt van dat gat om het te bewaken.

Als het net staat zwaait de schipper met zijn armen naar de mensen die bij het begin van het net stil zijn blijven staan. Dat is het teken dat er gejaagd moet gaan worden. Want de vis is weliswaar omringd door netwerk, maar ze zijn nog niet gevangen. En harders zijn slimme beesten. Als ze de rust hebben om een uitweg te zoeken dan vinden ze die wel, er zijn altijd gaten in het net. Door zigzaggend door het ondiepe water langs de kant te lopen en daarbij zoveel mogelijk herrie te maken jagen we de vis richting net. Waar het wat dieper is kan de boot heen en weer varen, met wisselend toerental en de motor in de hoge stand om zoveel mogelijk lawaai te maken. Als we geluk hebben zien we bij het net de spatten van harders die het net in zwemmen. Maar belangrijker is het om goed op droog te kijken, of daar geen harders langs het kantje proberen weg te sluipen. Zie je

een kolk bij het net en vervolgens een vis die van het net vandaan schiet, terug naar de kant, dan ren je erop af om hem terug te jagen richting net. Dit kan een beste tijd duren en is soms een echte uitputtingsslag. Terwijl wij steeds vermoeider raken geldt hetzelfde voor de vis. Uiteindelijk is het getij meestal de scheidsrechter. Want voordat we droogvallen moeten we met het net en de vis van de plaat af zijn.

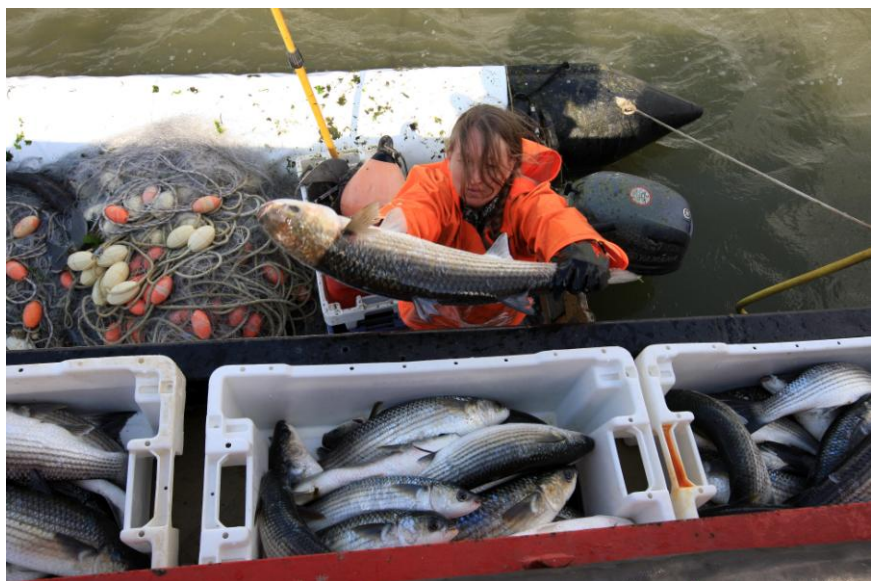
Het net wordt met de hand terug de boot in getrokken. Hopelijk zit er vis in. Heel soms is alles ontsnapt, bijvoorbeeld als het kleintjes waren die door onze grove mazen heen kunnen. Die hopen we dan een paar jaar later alsnog te kunnen vangen. De vis wordt in de boot opzij gelegd. Bij aankomst wordt de vis gespoeld en op ijs gelegd. Het is belangrijk dat de vis zo snel mogelijk wordt teruggekoeld want de kwaliteit is dan veel beter. Het net is na één keer vissen meestal vies van het zeewier en moet worden schoongespoten voordat er weer mee kan worden gevist. Want vuile netten zijn veel te goed zichtbaar en vangen daardoor slecht.

Zelfstandig hardvisser worden

Wie hardvisser wil worden heeft een hele weg te gaan. Naast allerlei vergunningen en papieren zijn er ook kennis en vaardigheden nodig die je niet in een week leert, meestal ook niet in een jaar. In de “profielschets kustvisser” staat dit uitgebreid beschreven. Het vissen zelf leer je het beste van iemand die het kan.

De slechte visstand op het Wad van de afgelopen jaren maakt het er niet makkelijker op. Waar die lage visstand op de Waddenzee door komt is niet duidelijk, daar wordt onderzoek naar gedaan. Op de Noordzee, vlakbij de Waddenzee, gaat het met de meeste soorten wel goed, dus waarschijnlijk is er op de Waddenzee zelf iets aan de hand. Als Wadvisser kan je daar helaas niet veel aan doen. Je kan wel zoveel mogelijk

meebewegen. Dat betekent op dingen gaan vissen die er wel in overvloed zijn. Hoe je als ambachtelijk Wadvisser kan overleven in dit wispelturige natuurgebied kan je leren van mensen die dat doen. Daarbij is het altijd nodig om te leren kijken naar het water, je weg leren vinden in prielen en tussen platen, handigheid te krijgen met de boot en de netten, zodat het vakmanschap van deze traditionele visserij behouden blijft voor komende generaties.

Wij nodigen je uit!

Jan en Barbara Geertsema, TS31-INTERNOS